

Canvi d'agulles

SUSANNA RAFART

POESIA

Joan Margarit, *Trist el qui mai no ha perdut per amor una casa*. Antologia a cura de D. Sam Abrams. PROA. Barcelona, 2003.

En un conegut assaig sobre la defensa dels clàssics, Calvino parlava de la importància del retrovisor com d'una revolució antropològica en la nostra cultura, una mena de *hide-behind* de Borges, la criatura misteriosa que ens va al darrere però que mai no veiem. Enllà del temps literari, també s'hi correspon l'escut amb què Perseu vencé la terrible Gòrgona. Ara i aquí, la imatge cinètica que ens dona el retrovisor ens ha salvat del nostre jo, tot i que ens ha fet vulnerables, certament, a enyorar tot el que perdem. En l'antologia de Joan Margarit, la realitat que veiem queda filtrada pels ulls del poeta i aquest, assumint la responsabilitat col·lectiva, la capta brutalment: els seus ulls ens ofereixen una bellesa que cal buscar i desxifrar, la del món que, a contràcor, ens estima.

El treball del prologuista Sam Abrams aporta una nova manera d'entendre l'antologia. La biografia del poeta, tal com se'ns dona a conèixer, ofereix les claus d'un etern nostàlgic del viatge i de la casa. Per pri-

mera vegada tenim un perfil biogràfic complet de l'autor que ajuda a definir una poètica de la itinerància. Per aquesta raó se'ns fa present el poder que tenen els espais físics en aquests poemes. Margarit ha contemplat i ha viscut moltes ciutats i els seus versos manifesten la tensió entre el lloc i l'esperit nòmada que el caracteritza: "The estat fidel, ciutat: / en una o altra llengua sempre he parlat de tu". D'altra banda, es reconeix l'empremta del mar en el seu procés de formació literària i la importància de l'amor, que permet que tot això arrel·li en l'existència, i que ben sovint s'assimila a l'arquetip del viatge, com a *Mare Rússia*.

MIRADA ENRERE

Margarit és un dels poetes que més s'esforcen a estimar, que amb menys contemplacions accepten la totalitat del que els envolta i que amb un abast més ampli han explicat el sentit simbòlic de la mirada cap enrere. Ja no es tracta de l'impacte del poema *Els ulls del retrovisor*, sinó de la lectura que s'extreu d'altres peces de l'antologia. Així, per exemple, *Estació de França* compleix la mateixa funció, però sota una estructura més propera a Machado. La retrospectiva a *Hivern del 95* i a *Petita escola en un suburbi* garanteix la contemplació del passat i del futur, del que es deixa enrere i del que es veu davant, sense pietat accessòria del sub-

jecte que en queda al marge. Aquests són els objectes –el retrovisor, els focus, les finestres del tren– que esdevenen el correlat de l'estrangeria odisseica de Margarit: "L'amor és ser estranger". Abrams posa les bases per demostrar que el treball del poeta ha estat el d'incorporar la tradició angloamericana del realisme líric, i això ho veiem en aquesta manera de plantejar el tema vital de la seva poesia: només l'estrangeria atorga la comprensió del món i és garantia d'autenticitat. Una lectura que es pot fer també en la poesia de Robert Frost i d'Elizabeth Bishop. Margarit ho fa sense nostàlgies, cosa que el situa com un nou referent d'aquest tipus de literatura en la nostra llengua.

El llibre es divideix en cinc apartats que, per la seva dimensió, constitueixen temes nuclears de l'obra antologada: el pas del temps, les relacions humanes, la mort, la música i Joana, la filla morta. Temes que interaccionen en molts moments de l'obra. La percepció directa que tenim de la realitat amb la poesia de Margarit no ens ha d'enganyar sobre la seva aparent senzillesa: "Incrustada en el front duem la bala / que algú dispararà". El càlcul de les estructures vitals és d'un pes moral demolidor, cosa que només s'aconsegueix amb una compartició total de poesia i biografia ben avalada pel poema *L'oracle*.

JOAN MARGARIT EL 1983

FERRAN SENDRA / ARXIU

L'antologia és també un acte de militància a favor de la lectura, ja que està pensada per a aquells que ben aviat són desertors de la literatura, les joves víctimes dels programes de lectures obligatòries. Aquesta intenció es demostra amb fets: el poeta dona explicacions impagables d'alguns dels seus poemes i les pautes de treball orienten cap a una manera de llegir creativa. Preguntes sense trampes, sàvia-

ment apuntades perquè s'arribi al moll del sentit, com les que plantejava Nabokov en el seu *Curs de literatura europea*. Fet que segurament els nous lectors i lectores agrairan, perquè si llegim és amb la finalitat de viure més desperts; d'aprendre a recordar, com deia Kavafis, no només els amors sinó els desigs que ens han brillat als ulls; de tenir, en definitiva, la navalla més a prop del coll.

NARRATIVA

Judit Pujadó, *Dones absents*. ROSA DELS VENTS. Barcelona, 2003.

La Clàudia és una dona de poble, ben entrada en la trentena, soltera i amb la imatge de senyora gran, fosca, trista, acabada. Per dins, també se sent així: sense il·lusions, projectes ni autoestima per confiar en un futur que deixarà que s'escoli pel mateix forat per on ja ha perdut el passat. Durant tota la vida ha estat supeditada a una mare que ara, poc després de morta, reconeix que va acabar odiant; de qui mai no va rebre la ració mínima imprescindible d'amor que se suposa que una mare ha de donar a la seva filla. El despatx de l'advocat Masferrer, de Barcelona, una ciutat que ni coneix ni entén, és un lloc en què se sent completament desubicada, absolutament perduda, i on és a l'inici del llibre.

Dones absents és una novel·la que parla de dones. No de les dones que no hi són, com anuncia el títol, sinó sobretot de les dones que sí que hi són i que troben a faltar les altres.

Parla dels buits que han deixat en certes dones les dones absents, que al cap i a la fi són les mares mortes. Però no només aborda aquesta absència i la tristesa que comporta, que no deixa de ser lògica, sinó també els traumes desencadenats en les filles partint del comportament o les actuacions d'aquelles mares quan encara eren vives. Apareixen unes mares molt imperfectes, difícils d'acceptar, però reals.

UN BORDELL D'HERÈNCIA

El senyor Masferrer, advocat de bigotis pomposos i segur d'ell mateix, acaba d'informar la Clàudia de l'herència de què ha estat beneficiària per ordre explícita en el testament de la Maria Araniu. Aquest nom no diu res a la pobra dona, intimidada dins aquest despatx per a ella gens quotidià, tan acostumada a tenir-ho tot apamat. Li corresponen dos pisos al carrer de l'Aurora, al Barri Xino de Barcelona, les claus dels quals en Masferrer li lliura juntament amb uns fulls ma-

nuscrits per la senyora Araniu. La fràgil protagonista no entén res. Aquests papers són com una espècie de diari de la desconeguda en qüestió i fan referència a tot el que passa en un bordell. Aquesta casa de cites ocupava, precisament, els pisos consignats a l'herència.

Aquest és el punt de partida de *Dones absents*, que és la primera novel·la de Judit Pujadó (Barcelona, 1968). Aquesta documentalista de TV3, llicenciada en història, té un currículum brillant com a autora de relats breus, amb què ha guanyat diversos premis, i d'assajos com ara *Oblits de reguarda: els refugis antiaeris a Barcelona (1936-1939)* (1998) i *Nit de Reis, les cavalcades a Barcelona* (2000). A més, ha participat com a coautora als llibres *Planeta ESO* (premi Pere Quart d'humor i sàtira, 2002) i *El refugi 307* (2002). L'estil de la seva primera incursió en la novel·la és molt directe, amb poques voltes a l'hora de transmetre els missatges. A més, es palesa un treball intens pel que fa al rit-

me, amb la dosificació al llarg de l'obra de diversos moments de clímax, que van atrapant el lector i no permeten cap distracció.

És d'aquesta manera com la història es va desentrellant a mesura que avancen les pàgines del llibre. Al principi tot són misteris; una aura de desconcert ho embolcalla tot, sense que el lector tingui pistes per saber cap a on evolucionarà la trama. A la primera part, Pujadó fa saltar la revelació més forta i sorprenent, que desencadena tota una sèrie de canvis en la protagonista. Precisament, els canvis interiors que viu la Clàudia al llarg de les prop de dues-centes cinquanta pàgines de la novel·la conformen el missatge últim que pretén transmetre l'autora. Aquesta evolució psicològica està molt treballada, en un personatge feble que passa per estats de sorpresa, gelosia, rebellia, desesperació, tristesa... Un altre element de gran importància en aquesta història són els documents. La prota-

gonista troba fotografies, cartes i manuscrits diversos a l'interior del bordell que ha heretat, que serveixen per crear línies argumentals que discorren paral·lelament a la principal, confegint les biografies de les prostitutes: la Matilde amb el seu passat d'orfenat, la Liuba i el seu drama amb les màfies russes, la Mundeta ja anciana, la Roser i el desgraciat del seu company, el Sagrantana, la Molly i els seus problemes amb les drogues... Tot un univers sòrdid que quadra molt bé amb l'antic Barri Xino i no tan bé amb el nou i flamant Raval de l'especulació i la regeneració profílactica, que també reflecteix Pujadó a *Dones absents*.

DESTRUCCIÓ DELS TRAUMES

El punt i final arriba justament amb un exemple d'aquesta reurbanització del casc antic, amb l'enderroc de l'edifici del bordell. Un enderroc que representa la destrucció dels traumes de la Clàudia per causa dels seus orígens, ja esclarits, i l'obertura a la possibilitat d'un futur millor per a ella. S'endevina una esclatxa d'esperança en la protagonista, que se sap una dona diferent, alliberada dels complexos i els traumes que l'havien atenallat fins a aquest moment.

Mares mortes

ISAAC FERNÁNDEZ SANVISENS